

kus jelenség bemutatása segíti (pl. a családnévviselés törvényi szabályozásáról, a névnapi ünneplés hagyományairól, a márkanevek helyesírási kérdéseiről). A monográfiát a felhasznált szakirodalom jegyzéke zárja (350–363).

TAKÁCS JUDIT

Routarinne, Sara–Tuula Uusi-Hallila (szerk.): Nuoret kielikuvassa. Kouluikäisten kieli 2000-luvulla

Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Tietolipas 220. Helsinki 2008. 378 l.
ISBN 978 951 746 963 0, ISSN 0562 6129

A kötet célja, hogy átfogó képet adjon a finnországi fiatalok nyelvéhez kapcsolódó kutatási eredményekről. A kép sokoldalú: a kötet összesen 25 cikket tartalmaz. Rögtön kritikai megjegyzést kell azonban fűzni ehhez, ugyanis vannak a cikkek között 3-5 oldalas – szerintem kihagyható – karcolatok is. Az ismertetőmben nem fogom untatni az olvasót egy minden írásra és részletre kiterjedő leírással. Helyette inkább megpróbálom felvázolni, hogy milyen ismereteket kínál a könyv a finn ifjúság nyelvhasználatáról, továbbá néhány érdekesebb módszertani eljárást is górcső alá veszek.

A kötet különösebben nem definiálja a fiatalok nyelvét, de a hangsúly már az alcímbe is az iskoláskorú fiatalokon van (*Kouluikäisten kieli*). Ugyanakkor a szerkesztők figyelmeztetnek, hogy az élethosszig tartó tanulás jegyében nincs felső korhatára az iskolának. Az iskolán kívüli foglalkozások, például a gördeszkázás is jellegzetesen, de nem kizárólag, a fiatalokhoz köthetők.

A cikkgyűjteményt három blokkra osztották a szerkesztők. Az első rész „variáció és interakció” címet kapta. Finn nyelvészek még az 1970-es években is azt várták, hogy a modernizáció és az urbanizáció következtében a nyelvjárások eltűnnek a fiatalok nyelvhasználatából, és a beszélt köznyelv közeledni fog az írott normához. Nem így történt, inkább egy sokkal bonyolultabb, akkoriban nehezen elképzelhető nyelvi helyzet jött létre.

A mai fiatalok nyelvében Harri Mantila négy alapvető változatot különböztet meg: a sztenderdet, a beszélt köznyelvet, a helyi nyelvjárást és a regionális nyelvjárást. A négy nyelvváltozatot többnyire minden finn iskolás ismeri, és bizonyos elemeit használja. Azt, hogy ki melyik nyelvváltozatot kerüli, vagy igyekszik leginkább használni, illetve ezek mely elemeit, nem igazán lehet a hagyományos társadalmi okokkal magyarázni. Mantila szerint a fiatalok nyelvhasználata sokkal inkább az identitásépítéssel kapcsolható össze. Mantila leírja, hogy a finn kultúrában milyen konnotációk kapcsolód-

hatnak egy adott nyelvváltozathoz. Innen tudhatjuk például hogy kulturális sztereotípiaként a dél-botteni (*Etelä-Pohjanmaa*) finneket a becsületesség, a gyökerekhez való ragaszkodás és a férfiasság jellemzi, ezért ha ezekre az erényekre szeretne apellálni akár egy rozskenyérről szóló reklám, más nyelvváltozat, mint a dél-botteni nem lesz hatásos. Fontos választóvonal a dél (Helsinki és egyéb finn „nagyvárosok”) és észak, illetve ugyanazon a képzeletbeli tengelyen a városi és a vidéki Finnország.

Mantila írása nem ad felvilágosítást arról – amiről általában sem szokott adni a kvantitatív szociolingvisztika –, hogy ezek mellett a trendek mellett, milyen helyzetekben használják a repertoár más – százalékok alapján marginális – részeit. Ezt a területet fedi le viszont Hanna Lappalainen, aki arról ad képet, hogy a fiatalok milyen beszédhelyzetekben használják a sztenderdközei nyelvváltozatot. Ahhoz tudni kell, hogy a mai finn beszédben igen ritka az írott sztenderdhez közeli általános nyelvhasználat: már a bemondók és a politikusok is csak a leghivatalosabb helyzetekben használják a normatív nyelvváltozatot. Így érthető, hogy fiataloknál a sztenderdközei beszéd mindig valamilyen külön jelentést ad az adott beszédlépésnek (ang. *turn*), narratívának. Lappalainen a társalgáselemzés módszereivel olyan példákat vizsgál, amelyekben pl. távolságot vagy kontrasztot fejez ki a normatív nyelvváltozat. Azaz olyan beszédrészek, mint idézés, témaváltás stb. Más szóval, a beszédpartnernek egy normatív kódválasztás mindig azt sugallja, hogy másképpen áll hozzá a beszélő a mondottakhoz, mint korábban (nem a „saját szavait” használja, témát vált, hozzáállást vált stb.).

Hasonló módszerrel dolgozik Sara Routarinne, aki annak a megfigyelésnek járt utána, hogy a fiatalok mondathangsúlya nem mindig ereszkedő, hanem különösen a lányoknál megfigyelhető az emelkedő intonáció. Routarinne megállapítja, hogy ez gyakori a hosszabb beszédlépéseknél, pl. narratívákban. Ott a szerepe gyakran egy olyan témának, történetnek stb. bevezetése, amelyhez a beszéd társnak valamilyen háttér-információra van szüksége. Az emelkedő intonációs megnyilatkozás után a beszédpartner rutinosan rövid partikulával jelzi, hogy rendelkezik a feltételes háttér-információval, de nem veszi át a szót. Mivel fiatal lányok beszédében lelhető fel legjobban az emelkedő intonáció, azért feltehetőleg egy terjedő nyelvi jelenségről van szó.

Tuula Uusi-Hallila rövid írásában a fiatalok köszönési szokásait veszi szemügyre. Érdekes megállapítása, hogy a *terve* (kb. 'szervusz') köszönés a „vidéki Finnországban” élő fiatalok között 'férfias', 'barátságos' és 'laza'. Viszont a helsinkiek körében 'vidékiek' és 'szarkasztikus'. A fiatalok közt leggyakoribb ('neutrális', 'fiatalos', 'általános') köszönés a *moi* (kb. 'szia'), ez valamivel gyakoribb Helsinkiben, mint „északon”, ahol a fiúk közti kö-

szönésben a *terve* uralkodik. Uusi-Hallila megjegyzi, hogy Helsinkin kívül a *moi* általános használata miatt lehet, hogy helsinki identitásúnak tartják az illetőt, mivel vidéken inkább ismerős, baráti viszonyt fejezheti ki a használata.

Marianne Toriseva egy aktuális nyelvhasználati kérdést vizsgál: az angol nyelv terjedését a finn fiatalok körében a gördeszkások újságjain keresztül. A gördeszkások szövegeiben viszonylag sok az angol nyelvű elem, nemcsak a szokványos kölcsönszavak jelennek meg bennük, hanem mondatrészek, mondatok és szövegek. A kölcsönszavak közt vannak hangalak és íráskép alapján meghonosodott példák (*rani, kurbi, slaidi*), illetve angol alakjukat megőrző, de finnül ragozott formák (*run (-i-), curb (-i-), slide*). A kölcsönszavak nagy része szokásosan főnév, de ezekben a szövegekben gyakoriak az igék (*skeitata, dropata sisään*), illetve a melléknevek (*cool, smooth*) is. A legérdekesebbek mégis a kódváltások: milyen funkciói vannak az angol nyelvű hosszabb elemeknek egy finn bázisnyelvű szövegben? Vannak köztük intertextuális utalások, nemzetköziségre, angol-amerikai kultúrához kapcsolódó részek, illetve imázsépítéshez tartozó elemek. A finn gördeszkások jellegzetesen nemzetközi körökben mozognak, a nemzetköziség az identitásuk, csoporthoz tartozásuk fontos része. Végül a gördeszkások szövegeiben előfordulnak az angolon kívül pl. spanyol és svéd nyelvű elemek is. Ez a kutatás rámutat arra, hogy hogyan használják a finn fiatalok a nyelvi repertoárjukat, amely a finn nyelv több regiszterén, változatán kívül más nyelveket is tartalmaz. Toriseva szerint a gördeszkások írásai rámutatnak arra, hogy a mai fiatalok jól ismerik az írott finn és angol nyelv konvencióit, mivel képesek ezeket játékosan és különféle funkciók érdekében megszegni. Ezért sem szabad az új nyelvhasználati színterek megjelenését a finn nyelvi kultúra meggyengülésének tekinteni.

Heini Lehtonen a fiatal bevándorlók nyelvi helyzetével foglalkozik. Finnország sokáig nemigen fogadott bevándorlót. 1990-hez képest ma négyszer annyi külföldön született lakos van Finnországban. Habár a számuk az egész országra vetítve európai viszonylatban ma is igen csekély, Helsinkiben már előfordulnak osztályok, ahol minden ötödik gyerek ilyen háttérrel rendelkezik. A finn nyelvpolitika két, nemzetközileg figyelemreméltó megoldást dolgozott ki a helyzetre. Egyrészt bevezették a finn mint második nyelv tantárgyat. Másrészt igen kis létszámmal lehet anyanyelvi órát indítani akármilyen nyelvből. A két intézkedés azt a célt szolgálja, hogy a finn iskola olyan kétnyelvű egyéneket neveljen, akik képesek a társadalomban finnül boldogulni, de ugyanakkor fenntartják és megbecsülik a saját anyanyelvüket is. A mai Finnországban, több nyugat-európai országgal szemben, eddig nem alakultak ki olyan gettók, ahol a bevándorlók a többségi kultúrától és nyelv-

től elszigetelten élük az életüket, így a kitűzött cél reális, valódi igényeket szolgál.

A bevándorlók megjelenése új nyelvváltozatokat hozott létre a finn nyelvben. A vizsgált bevándorló fiatalok beszélt nyelvében a hasonló korú finn fiatalokéhoz képest pl. több írott nyelvi jelenséget találunk. Például *alkoi*, *loppui*, *teroita* típusú szóvégi diftongusoknál a Helsinkiben lakó finn fiatalok közel 100%-ban kihagyják az *i*-t (*alko*, *loppu*, *terota*). A bevándorlók beszédében viszont igen gyakori az amúgy írott nyelvben használatos *-i*-s változat. Azon kívül a többnyelvű környezetben kódváltások is előfordulnak. Többnemzetiségű csoportokban elterjednek pl. szomáli és orosz köszönések a finn beszédben a beszélők anyanyelvétől függetlenül. A „keveréknyelvet” nem kell negatívan értékelni, mivel a vizsgált fiatalok csoportjában a kódváltások vagy kölcsönszavak használata nem jelenti azt, hogy a használójuk ne ismerne, vagy ne lenne képes megtanulni a finn nyelv normatív változatát. Továbbá, ugyanúgy a csoporton belüli szolidaritást fejezi ki, mint egyéb csoportnyelvek vagy a szleng.

Liisa Tainio írása ritka betekintést enged a finn iskola óráiba, mivel az iskolások óra közbeni spontán megnyilatkozásait elemzi. Kiderül, hogy óra közben a tanár gyakran hagy teret kisebb beszélgetésekre, amennyiben ezek valahogyan az órával kapcsolatosak, illetve amennyiben ezek nem akadályozzák túlzottan az óravezetést. Tainio egy jellegzetes cselekvéstípust vizsgál: az utánzást. Óra közben az iskolások gyakran utánozzák, idézik egymást, a tanárt, illetve mindenki által ismert egyéb személyeket (pl. humoristákat). Ennek a cselekvéstípusnak sokféle funkciója lehet, pl. lehet pozitív vagy ironikus fényben akárja feltüntetni az idézett személyt, továbbá, ha többen vesznek részt a cselekvésben, ez alkalmi csoportulásokot alkothat az osztályban. Akármennyire is meglepő, az elemzett beszélgetések mindig kapcsolódnak az óra anyagához. Tainio végül megállapítja, hogy a teljes csönd az osztályteremben nem megfelelő cél egy tanárnak, mivel a spontán beszélgetések teret adnak az iskolások kritikai gondolkodására és aktív közreműködésére az órán. Továbbá, egy rutinos tanár tud ezekhez úgy kapcsolódni, hogy ezek hasznára váljanak az iskolai munka szempontjából.

A könyv második része az új technológiák nyelvi oldalával foglalkozik. Az internet több újat hozott: olvashatunk a fórumokról, a rajongók szövegírói (ang. fanfiction) közösségeiről, illetve az ikonok használatáról. Kiderül, hogy a beszélt és az írott finn mellett van egy harmadik nyelvváltozat is: az internetes finn, amely azt a funkciót tölti be, hogy írott formában lehessen társalogni. Mivel szövegek alapján nehezebb kideríteni a beszélő hozzáállását (komoly, tréfás stb.) azért lettek ilyen népszerűek az emotikonok. Többek

között ez derül ki Ilmari Vauras írásából. Talán a legmeglepőbb a Sirpa Lepänen által bemutatott 'fanfiction' jelenség: több ezer finn iskolás ír különféle internetes portálokra verseket, történeteket vagy regényeket egy-egy kultikus jelenséghez (könyv, film, játék stb.). Egymás írásait kommentálják, kritizálják, és az újakat tanítják, hogyan kell jó szövegeket írni. A műfajhoz tartozik az összes nyelvi repertoár használata: vannak köztük szellemes, beszélt nyelvben íródott dialógusok, funkcióval rendelkező idegen nyelvű részek (pl. valaki beleképzelem magát egy amerikai sorozatba, az elbeszélői részeket finnül írja, a dialógusokat angolul). Természetesen találhatóak benne hagyományos nyelvhasználati konvenciók, továbbá olyan blogíráshoz kapcsolódó készségek elsajátítása és gyakorlása, amelyek tanítása tipikusan az iskola feladata.

A 'technoblokk'-hoz tartozik még két, a mobilkommunikációval kapcsolatos cikk. Az egyik bemutatja a Finn népköltészeti archívumban található sms-adatbázist. Ulla Lipponen bemutatja az sms-folklórt, és megállapítja, hogy nem sokban különbözik a hagyományostól, sőt néhány példában igen régi rímek találhatóak. A másik cikk bemutatja, hogy hogyan lehet kutatni a technológiai innovációk piaci lehetőségeit. Egy olyan programot ismertet Antti Salovaara és Esko Kurvinen, amely képes több képet sorozattá szerkeszteni, így a fiatal, új technikai lehetőségekre kíváncsi, kísérleti alanyok képregényeket küldhetnek egymásnak mobilon. A társalgáselemzés szerint egy üzenetre gyakran hasonlóképpen szokás válaszolni. Ezért most még talán nem jött el az ideje a tesztelt programnak: egyszerre kellene elérni nagyon sok felhasználót, mivel csak akkor szeretnek ilyen üzeneteket küldözgetni a fiatalok, ha hasonló (képregényre képregény) válasza számíthatnak.

A könyv, utolsó, harmadik része az iskolai írással foglalkozik. Az első cikkben Mikko Aro felvázolja az írás- és olvasászavarokkal és ezek enyhítésével kapcsolatos jelenlegi ismereteket. Érdekességként említhető, hogy pl. a diszlexiáról szóló kutatások gyakran csak angol nyelvű adatokat, alanyokat vizsgáltak, de mivel az angol nyelvben kétféleképpen kell tanulni olvasni, írni: hangutánzással és szóképfelismeréssel (a kettő távol áll egymástól), azért pl. finn iskolásoknál – mivel a finn nyelvben a hang és betű megfelelése általános – más olvasási zavarok jellemzőek. Nevezetesen, a finn diszlexiások a társaiknál lassabban olvasnak, de nem pontatlanul, ahogyan az angolok. Végül Aro rámutat az olvasás központi szerepére a kultúrában és az iskolában: hasonló, genetikailag és neurobiológiailag megállapítható gondok vannak pl. a zenetanulás területén is, de ezeket inkább tulajdonságként fogjuk fel és ritkán próbálunk segíteni azon hogy valaki legyőzze vagy enyhítse a „botfűlőségét”.

Két cikk foglalkozik a iskolában előforduló genre (műfaj, zsáner) kérdésével. Anneli Kauppinen elemzi egy iskolai irodalmi lapba iskolások által írt szépirodalmi kritikákat. Megállapítja, hogy az írások gyakran hasonló szerkezettel bírnak, egyrészt a lap tanácsai miatt, másrészt az iskolában tanultak miatt. A zsánerek tanítása segítheti az iskolások szövegalkotását, de valamelyest korlátozhatja is őket az egyéni megoldások megtalálásában. Hasonló keretben vizsgálja Aino Vuorijärvi a – gyakorlati jellegű képzésben részt vevő – főiskolások diplomamunkáit olyan szempontból, hogy hogyan látszik rajtuk a tanulmányok gyakorlati, alkalmazott jellege. A megállapítása az, hogy ezek a szövegek, elméleti következtetések mellett vagy helyett gyakran gyakorlati ajánlásokat állítanak konklúzióként.

Többen írnak a fogalmazásról. Ez érthető, mivel a finn iskolások anyanyelvtudásának értékelése gyakorlatilag kizárólag a fogalmazásokról szól. Többen kételkedtek már abban, hogy mennyire van értelme egy olyan műfajra koncentrálni amely csak az iskola falain belül fordul elő. A „főbűnösön”, az érettségén, 2007-ben változtattak: hagyományos fogalmazáson (amely nem tárgyi tudásra kíváncsi, hanem arra, hogy a tanuló mennyire képes ezt a szövegtípust produkálni) kívül szövegelemzés – amihez ismerni kell pl. a vers vagy műelemzés alapfogalmait – is bekerült. Lasse Koskela ezt az új érettségit mutatja be. Az első tapasztalatok azt mutatják, hogy jelenleg a finn gimnazisták szövegelemzési képességei igen gyatrák. Koskela szerint jövőben az érettségi fogja a tanítást oly módon megváltoztatni, hogy ezek a képességek javulásnak induljanak.

Merja Karjalainen a (hagyományos) fogalmazáshoz kapcsolódó problémákkal foglalkozik: hogyan szokás elrontani a fogalmazást a felső (7-9) osztályokban. Empirikus anyagok és a szövegtan segítségével rámutat például a kezdés és a befejezés jellegzetes buktatóira. A szövegelemzések tanulságosak, és ezek segítségével az iskolában is jól lehetne bemutatni a kiváló fogalmazásokhoz vezető utat. Karjalainen is kételkedik abban, hogy mennyire van értelme egy ilyen életidegen műfajra helyezni a hangsúlyt az iskolában, de végül arra a következtetésre jut, hogy az iskolán kívüli szövegek írására hasonló szabályok vonatkoznak. Erkki Lyytikäinen bemutatja, hogy az érettségén mi alapján osztályozzák a fogalmazásokat. Az érettségi pontozása Finnországban a – rettegett – központi „cenzorok” dolga. Lyytikäinen a saját cenzori tapasztalatait (és néhány kutatást) úgy összegzi, hogy a fogalmazások színvonala egyre rosszabb: helyesírási, mondatszerkesztési, tartalmi és szövegtani hibák a korábbinál nagyobb számban fordulnak elő. Lyytikäinen szerint ez amiatt van, hogy a fogalmazásíráshoz kapcsolódó tudás – pl. az írott nyelv normái, stilisztikai eszmények – már nagyon idegen a fiatalok mindennapi életétől.

Összefoglalva elmondható, hogy az ismertett mű széleskörű betekintést nyújt a fiatalok nyelvvel kapcsolatos finnországi kutatásokba. A kutatás módszertana sokoldalú. A modern szociolingvisztika, a diskurzuselemzés különféle fajtái, társalgáselemzés, szövegtani kutatások vannak túlsúlyban. A kötet egyetlen komolyabb hiánya az – sajnos a szerkesztők is szó nélkül mennek el e mellett –, hogy egyáltalán nem tárgyalja az iskolai szóbeli készségek helyzetét. Tudniillik, hogy a finn iskolát, az általános iskolától az egyetemi diplomáig, el lehet végezni anélkül, hogy egyetlen szóbeli vizsgán részt kellene venni, vagy – sarkítva – egyáltalán meg kellene szólalni. Ez nagyban összefügghet a finnek nemzetközi kommunikációs (ön)imázsával: félszerek, hallgatók, szégyenlősek. Továbbá, kínos kérdés, hogy ennek milyen következményei vannak például a finn fiatalok esélyeire az amerikai típusú vitákban, magyar típusú szóbeli vizsgákon, vagy a mindenképpen elkerülhetetlen állásinterjúkon. A könyv sokat foglalkozik az íráskészségekkel, így nem indokolható, hogy a beszédképesség fejlesztése továbbra is fehér folt maradjon.

A szerzők nyelvfelfogása általában leíró és tudományos: arra kíváncsiak, hogy miből – legyenek azok a finn nyelv változatai vagy egyéb nyelvek – áll a fiatalok nyelvi készlete, repertoárja és milyen helyzetekben, milyen célból használják annak egyes elemeit. Így például az emelkedő intonáció nem beszédhibaként kerül tárgyalásra. Továbbá általában optimista és a vizsgált csoporttal rokonszenvező hozzáállás tükröződik a könyvből. Ahogy az egyik anyanyelvtanár szerző megjegyzi: „Tulajdonképpen az anyanyelvtanár örök álma megvalósult – a mai fiatalok többet olvasnak és írnak, mint korábban.” (211 old.)

PETTERI LAIHONEN

**Simon Valéria: Melléknévképzők morfoszemantikai sajátosságai
a magyar és a finn nyelvben**

ELTE BTK Finnugor Tanszék, Budapest 2007.

(Uralisztikai tanulmányok 16.) ISBN 978-963-463-920-6. 138 l.

Az ELTE Finnugor Tanszékének kiadványában, az Uralisztikai tanulmányok 16. kötetében jelent meg Simon Valéria *Melléknévképzők morfoszemantikai sajátosságai a magyar és a finn nyelvben* című munkája, mely anyagát tekintve megegyezik a szerzőnek 2005-ben megvédett doktori disszertációjával.